

Lähettilä:

Helsingin Seudun Lintutieteellinen Yhdistys —
Helsingforstraktens Ornitologiska Förening Tringa ry
Annankatu 29 A 16
00100 Helsinki
suojelusihteeri@tringa.fi

Vastaanottaja:

Uudenmaan liitto
Esterinportti 2 B
00240 Helsinki
toimisto@uudenmaanliitto.fi

Lausunto VISIO-kaavan osallistumis- ja arviointisuunnitelmasta

Helsingin Seudun Lintutieteellinen Yhdistys — Helsingforstraktens Ornitologiska Förening Tringa ry:n (rek.nro 116.353, 4497 jäsentä loppuvuonna 2024) tarkoituksena on edistää ja kehittää lintuharrastusta, lintujen- ja luonnonsuojelua sekä toimia alueensa lintuharrastajien ja tutkijoiden yhdyssiteenä. Yhdistyksen toiminta-alue on Helsinki ja sen ympäristö (entinen Uudenmaan maakunta sekä Sipoo entisellä Itä-Uudellamaalla).

Helsingin Seudun Lintutieteellinen Yhdistys Tringa kiittää Uudenmaan liittoa lausuntopyynnöstä. Yhdistys on perehtynyt VISIO – innovatiivinen vihreä siirtymä -vaihemaakuntakaavan osallistumis- ja arviointisuunnitelmaan sekä muuhun aineistoon ja lausuu mielipiteenään seuraavaa.

Yleistä

VISIO on Uudenmaan 5. vaihemaakuntakaava, jonka tarkoituksena on täydentää lainvoimaista maakuntakaavatilannetta vihreään siirtymään liittyvien teemojen (energia, logistiikka ja pitkän matkan henkilöliikenne, luonto ja hiilensidonta, teollinen tuotanto, kiertotalous ja maa-aineshuolto sekä vesihuolto ja vesivarat) osalta. Kaavan suunnittelualue kattaa koko Uudenmaan lukuun ottamatta Östersundomin aluetta Helsingissä, Sipoossa ja Vantaalla. VISIO-kaavan tavoitevuosi on 2050.

Nyt nähtävillä olleessa osallistumis- ja arviointisuunnitelmassa ilmaistut tavoitteet maakunnallisesta hiilineutraaliudesta vuoteen 2030 mennessä ja Uudenmaan liiton pyrkimyksestä olla vihreän ja puhtaan siirtymän edelläkävijä sekä kansallisesti että kansainvälisesti ovat kannatettavia ja kiitettäviä. Kaavatyöhön liittyvissä selvityksissä on huomioitu vihreän siirtymän maankäytöllisiä haasteita eri hanketyyppien kohdalla, ja osallistumis- ja arviointisuunnitelmassa tunnistetaan asianmukaisesti tarve lisäselvityksille esimerkiksi maakuntakaavan luontoselvityksiin, ekologisen kompensaation mahdollisuuksiin sekä aurinkovoiman luontovaikutuksiin liittyen. Riittävien selvitysten laatiminen näihin asioihin liittyen on välttämätöntä, ja niin ikään riittävien luonto- ja linnustoselvitysten laatiminen viimeistään

kaavaluonnosvaiheeseen mennessä on tarpeen, jotta VISIO-kaavan tosiasiallisia vaikutuksia pystytään alueidenkäyttölain edellyttämällä tavalla arvioimaan.

Vihreän siirtymän edistäminen vaihemaakuntakaavan avulla on tärkeää, kaavan jatkosuunnittelussa tulee varmistaa, että vihreää siirtymää toteutetaan luonnon muodostamat reunaehdot huomioiden. Muistutamme, ettei vihreä siirtymä ole vihreää eikä puhdasta, mikäli sitä edistetään merkittävien luontoarvojen kustannuksella.

Maakunnallisesti tärkeiden lintualueiden (MAALI) ja muuttoreittien huomioiminen

Osallistumis- ja arviointisuunnitelman keskeinen puute on maakunnallisesti tärkeiden lintualueiden (MAALI-alueet) täydellinen sivuuttaminen. MAALI-alueiden valinta ja rajaukset perustuvat ajantasaisiin linnustoselvityksiin ja lintuyhdistysten vuosikymmenien havaintoarkistoihin ja asiantuntemukseen. Tringan toimialueen eli Läntisen Uudenmaan MAALI-raportti julkaistiin 2010 (Ellermaa 2010) ja sitä on täydennetty saaristolintualueilla, metsälintualueilla ja muutonaikaisilla kerääntymäalueilla vuonna 2018 (Aintila & Ellermaa 2018, Ellermaa 2018a, Ellermaa 2018b). Näitä maakunnallisesti tärkeisiin lintualueisiin liittyviä raportteja ei ole huomioitu nähtävillä olleessa osallistumis- ja arviointisuunnitelmassa eikä muussa aineistossa taustamateriaalina, ja pidämme tätä selkeänä ja ongelmallisena puutteena muutoin erinomaisen kattavasti esitetyssä kaavatyössä.

VISIO-kaavaan ei ole sisällytetty Östersundomin aluetta, sillä osallistumis- ja arviointisuunnitelman mukaan alueella on vuorovaikutuksessa kuntien kanssa tunnistettu olevan riittävän ajantasainen maakuntakaava. Kaavan taustaselvitykset kuitenkin kattavat myös Östersundomin alueen. Östersundomin alueen huomattavien linnustoarvojen turvaamisen kannalta pidämme välttämättömänä alueen sisällyttämistä VISIO-kaavaan.

Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen ja lisääminen

Kaavoitus on keskeinen maankäyttöä ohjaava instrumentti, ja maakuntakaavojen merkitys Uudenmaan maankäytön ohjaajana on suuri. Kuten VISIO-kaavan tausta-aineistossa asianmukaisesti tunnistetaan, maankäytön muutokset eli käytännössä elinympäristöjen hävittäminen, pirstominen ja niiden laadun heikentäminen ovat myös Suomessa ja Uudellamaalla tärkeimpiä luontokadon syitä. Paljon tilaa vaativat vihreän siirtymän hankkeet, kuten teollisen mittaluokan aurinkovoima ja uudet voimajohdot, vedynsiirtoyhteydet ja muu energian siirtoverkko voivat väärin sijoitettuina pirstoa etenkin metsäisiä elinympäristöjä ja ekologisia yhteyksiä sekä arvokkaita muutonaikaisia levähdysalueita. Metsälinnuston kannalta kyllin laajoja ja yhtenäisiä metsämantereita on Uudellamaalla vähän: Nuuksion järviylänkö, Sipoonkorven seutu ja Hyvinkään Kytäjä-USmin metsäalue ovat käytännössä maakunnan ainoita edustavia metsämantereita. Kaavan tausta-aineiston perusteella tilaa vaativan vihreän siirtymän fokus- tai potentiaali-alueita tai vetyverkoston kehittämislinjoja on tunnistettu jokaisen metsämantereen kohdalle tai välittömään läheisyyteen, ja sekä suunnitteluperiaatteissa että kaavan jatkosuunnittelussa näitä alueita tulee tarkentaa ja varmistaa näiden tärkeiden metsäalueiden säilyminen yhtenäisenä. Huomioimme, että merkittävä osuus näiden edustavien metsämantereiden monimuotoisesta metsälinnustosta vaatii nimenomaan kyllin laajoja yhtenäisiä metsäalueita, ja edelleen tällaiseen metsälinnustoon kuuluu useita uhanalaisia lajeja. Pidämme myös olennaisena aurinkovoimahankkeiden ohjaamista kaavoitusprosessin kautta, sillä tällä hetkellä maakunnallinen tilanne vaihtelee näiden hankkeiden osalta hyvin paljon. Useita teollisen mittakaavan hankkeita on pyritty tai pyritään ajamaan ohituskaistaa myöten läpi suunnittelutarveratkaisuina, jolloin hankkeiden vaikutuksia linnustoon ei kyetä riittävällä tavalla arvioimaan.

Aurinkovoimahankkeiden ohjaaminen kaavoituksen kautta selkeyttäisi ja yhdenmukaistaisi tilannetta koko Uudellamaalla ja edistäisi vaikutusten arvioinnin ja luonnon monimuotoisuuden turvaamisen ohella myös yhdenvertaisuutta.

Maakunnallisesti arvokkaiden levähdysalueiden huomiointi VISIO-kaavassa on niin ikään tärkeää. Kosteikkojen ohella suuri osa tällaisista alueista on peltoja, sillä peltujen merkitys lintujen kevät- ja syysmuuton aikaisina ruokailu- ja levähdysalueina on korostunut voimakkaasti sisämaakosteikkojen vähentyessä. Kosteikkoja on kuivatettu esimerkiksi pelto- tai muuhun käyttöön, ja näin ollen muuttolinnut ovat ravinnonsaantinsa suhteen pitkälti riippuvaisia peltujen tarjoamasta ravinnosta. Maakuntakaavan olemassa oleva määräys laajojen aurinkoenergian alueiden ensisijaisesta sijoittamisesta valmiin infrastruktuurin ja yhdyskuntarakenteen läheisyyteen on hyvä, mutta aurinkoenergian sijoittamisen suhteen maakunnallisesti tärkeät levähdysalueet tulee huomioida VISIO-kaavassa. Esitämme, että tällaiset tärkeät levähdysalueet merkitään selkeyden vuoksi kaavakarttaan aurinkoenergiahankkeille soveltumattomiksi kohteiksi. Tärkeät levähdysalueet on syytä huomioida myös energian siirtoverkkoon liittyvien hankkeiden sijoittamisessa ja osoittaa uudet yhteydet siten, ettei muutonaikaisille levähdysalueille aiheudu häiriötä. Tällä hetkellä esimerkiksi Vantaan Seutulan pellot sijoittuvat tausta-aineistossa tunnistetuille vihreän siirtymän fokusalueille.

Kaavan kolmesta päätavoitteesta ensimmäinen (ilmastonmuutokseen vastaaminen ja luonnon monimuotoisuuden lisääminen) on erinomainen ja kannattamme tämän tavoitteen pitämistä kaavan ensisijaisena tavoitteena. Alatavoitteista etenkin 1.7 ekologisten verkostojen vahvistaminen ja 1.8 meren ja vesistöjen tilan parantaminen ovat alatavoitteen 1.1 ilmastopäästöjen vähentäminen ja hiilensidonnan tukeminen ohella ensisijaisen tärkeitä, mutta niiden asema alhaalla alatavoitteiden listassa aiheuttaa osaltaan huolta. Toivomme näiden alatavoitteiden konkreettista näkymistä niin suunnitteluperiaatteiden kuin kaavaluonnoksen laatimisen yhteydessä ja esitämme, että suojelualueverkoston laajentamisen ja elinympäristöjen ennallistamisen kaltaiset keskeiset luonnon monimuotoisuutta lisäävät keinot tuodaan jatkosuunnittelussa selkeämmin esiin kaavan tavoitteissa. Huomioimme, että luonnonsuojelualueiden pinta-alan voimakas lisääminen eli nykyisten suojelualueiden laajentaminen ja uusien suojelualueiden perustaminen palautuu Suomen kansainvälisiin velvoitteisiin: Suomi on sitoutunut suojelemaan pinta-alastaan 30 % (tästä 10 % tiukasti suojeltua pinta-alaa) vuoteen 2030 mennessä. Nämä sitoumukset tulee huomioida riittävästi myös maakuntakaavan suunnittelussa ja kaavamateriaalissa, ei ainoastaan tausta-aineistossa, ja suojelualueiden pinta-alan lisäämistä tulee edistää kaavatyössä jo suunnitteluperiaatteita valmisteltaessa ja pyrkiä tuomaan sitovat suojelualuevaraukset kaavakartalle mahdollisimman pian. Tämän ohella rakentamisen ja muun maankäytön ohjaaminen siten, että metsien ja muiden viheralueiden yhtenäisyys ja kytkeytyneisyys turvataan, on Uudenmaan linnuston, luontoarvojen ja kaavan hiilensidontavaikutusten kannalta keskeistä. Maakuntatasolla on näin ollen huolehdittava myös ekologisten yhteyksien vahvistamisesta riittävän sitovin kaavamerkinnoin.

Selvitykset ekologisen kompensaation mahdollisuuksista ovat tervetulleita ja kannatettavia. Selvityksissä tulee kuitenkin huomioida ekologisen kompensaation rooli lieventämishierarkiassa ja se, että Uudellamaalla on paljon sellaisia linnustollisesti merkittäviä alueita, joiden arvojen heikentämistä tai hävittämistä ei käytännössä voida kompensoida toisaalla.

Lopuksi

Ilmastokriisi ja luontokato nivoutuvat monilta osin yhteen ja niitä on mahdotonta käsitellä toisistaan täysin irrallisina asioina. Uudenmaan liiton ja VISIO-kaavan tavoitteet maakunnallisesta hiilineutraaliudesta, vihreän ja puhtaan siirtymän edelläkävijänä toimimisesta ja hiilensidonnan tukemisesta, luonnon monimuotoisuuden lisäämisestä, ekologisten verkostojen vahvistamisesta ja meren ja vesistöjen tilan parantamisesta ovat

kunnianhimoisia ja ehdottoman tarpeellisia. Näiden tavoitteiden tulee konkretisoitua kaavan suunnitteluperiaatteissa ja muussa jatkosuunnittelussa.

Helsingissä 29.4.2025

Aleksi Mikola

Puheenjohtaja

Helsingin Seudun Lintutieteellinen Yhdistys —

Helsingforstraktens Ornitologiska Förening Tringa ry

Lähteet:

Aintila, A. – Ellermä, M., Maakunnallisesti tärkeät lintujen muutonaikaiset kerääntymäalueet Uudellamaalla. Tringa 1/2018.

Ellermä, M., Maakunnallisesti tärkeät lintualueet ja niiden tunnistaminen Uudellamaalla. Tringa 4/2010–1/2011.

Ellermä, M., Maakunnallisesti tärkeät saaristolintujen pesimäalueet Uudellamaalla. Tringa 3/2018 (Ellermä 2018a)

Ellermä, M., Maakunnallisesti tärkeät metsälintujen pesimäalueet Uudellamaalla. Tringa 4/2018 (Ellermä 2018b)